

Familie- og kulturkomiteen
Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 Oslo

Oslo, 08.02.2019

HØRINGSSVAR FRA UNGE KUNSTNERES SAMFUND - Meld. St. 8 (2018–2019) Kulturens kraft — Kulturpolitikk for framtida -

Unge Kunstneres Samfund (UKS) takker for muligheten til å komme med våre synspunkter og kommentarer til Familie- og kulturkomiteen på Stortinget om *Meld. St. 8 (2018–2019) Kulturens kraft — Kulturpolitikk for framtida*.

UKS vil i dette høringssvaret fokusere på:

1. **Kunstnernes inntekts- og arbeidsvilkår**
2. **Armlengdes avstand og maktspredning**
3. **Regionsreformen: Oppgavefordeling på kulturområdet**

INNLEDNING

Kunsten har en sentral og overgripende rolle i samfunnet. Derfor må en overordnet kunst- og kulturpolitisk målsetning være at alle innbyggere skal ha mulighet til å erfare kunst og til å kunne praktisere som profesjonell kunstner – uavhengig av sosial og økonomisk bakgrunn.

Kulturmeldingen påpeker forpliktelsene som finnes i kulturloven, samt det offentliges ansvar for å legge til rette for yringer gjennom kunst og kultur, som er forankret i «infrastrukturkravet» i grunnlovens §100.

Det såkalla infrastrukturkravet i Grunnlova § 100 sjetteste ledd, som blei innført i 2004, inneber at staten pliktar å medverke aktivt til etablering og drift av kanalar ut i det offentlige rommet, slik at det verkeleg blir mogleg for individ og grupper å ytre seg. Statens oppgave er med dette utvida frå passivt å avstå frå inngrep i yringsfridommen til aktivt å leggje forholda til rette for yringsfridom.¹

UKS er glade for å lese at kunsten og kulturens sentrale rolle i samfunnet forankres og at kunstens viktige rolle, både for vårt demokrati, for yringsfriheten og for mangfoldet som utgjør samfunnet fremheves.

Men kulturmeldingen adresserer i liten grad de grunnleggende vilkårene som UKS mener må ligge til rette for et velfungerende demokrati og frie yringer: sosial og økonomisk likhet.

¹ Meld. St. 8 (2018–2019) Kulturens kraft — Kulturpolitikk for framtida, s. 17

1. Kunstneres inntekts- og arbeidsvilkår

For å oppnå reell kunstnerisk ytringsfrihet, og et mangfold av kunstneriske uttrykk, må alle landets innbyggere ha samme mulighet til å kunne velge kunstneryrket på bakgrunn av egnethet, vilje og innsats, fremfor økonomisk og sosial bakgrunn. Slik er det ikke i dag.

Det er velkjent at kunstneres inntekter er urovekkende lave². Det er derfor forstemmende at det ikke legges frem konkrete tiltak eller tydelige forpliktelser for å bedre kunstneres inntekter i kulturmeldingen. Den mangelen anerkjennelse av de reelle utfordringene i det skapende kunstfeltet rammer kunstnerne på individnivå, og ytringsmangfoldet på samfunnsnivå.

Å bedre kunstneres inntekter må være av høyeste prioritet for en fremtidsrettet kulturpolitikk.

Kulturmeldingen anerkjenner kunstneres avgjørende og viktige rolle for kunst og kulturlivet.³ Men målene om å ha et rikt, mangfoldig og vitalt kunstliv blir tomme løfter, idet meldingen avsluttes med å konstatere at: «*Alle tiltak, strategier og prioriteringer som blir omtalte i meldinga, kan gjennomførast innanfor dei gjeldande ressursrammene*»⁴

Denne konklusjonen tar ikke inn over seg hvor underfinansiert og prekær kunstnerøkonomien er. Det behov for konkrete tiltak for å bedre kunstneres inntekter og forpliktende prioritering av kunst og kultur. Det er ikke mulig innenfor gjeldende ressursrammer.

UKS er glade for å lese at kunstneres sosiale rettigheter skal styrkes, og er avventende positive til at det skal legges frem en ny kunstnermelding som blant annet skal undersøke hvordan kunstnerne kan øke de kunstneriske inntektene.⁵

UKS mener at det allerede foreligger en rekke tiltak som vil øke kunstneres inntekter, og som er overmodne for implementering. Vi viser forøvrig til UKS' innspill til kulturmeldingen og kunstnermeldingen for begrunnelser og utfyllende informasjon om de konkrete tiltakene som vil bidra til å bedre kunstneres inntekter.

Forslag til merknad:

Familie- og kulturkomiteen mener at det å bedre kunstneres inntekts- og arbeidsvilkår må være en forpliktende hovedmålsetting for fremtidens kunstpolitikk.

TILTAK

1.1 STATENS KUNSTNERSTIPENDER

- Alle statlige arbeidsstipender skal til enhver tid tilsvare minst 50 prosent av gjennomsnittsinntekten i Norge.
- Øke antall stipender. Målsetning: Tildelingsprosent på minst 25 prosent av søkermassen årlig.
- Endre forskriftene om Statens arbeidsstipend og garantiinntekter for kunstnere, slik at de største og langvarige stipendene indeksreguleres innenfor rammen av lønnsoppgjør i staten. Dette må formuleres slik at Stortinget likevel står fritt til å beslutte en høyere økning dersom dette er hensiktsmessig.

² Utredning om kunstnerøkonomien: Kunstens autonomi og kunstens økonomi (2015), NOU 2013:4 Kulturutredningen (2014), Stortingsmelding 23 (2011-2012) Visuell kunst, Kunstneres aktivitet, arbeids- og inntektsforhold 2006 (TF, 2008), Kunstnerundersøkelsen 2013 – Kunstneres inntekter (TF, 2015)

³ Meld. St. 8 (2018–2019) Kulturens kraft — Kulturpolitikk for framtida s. 10

⁴ Meld. St. 8 (2018–2019) Kulturens kraft — Kulturpolitikk for framtida s. 94

⁵ Meld. St. 8 (2018–2019) Kulturens kraft — Kulturpolitikk for framtida s. 46

1.2 HONORAR

- Innføre krav om skriftlig avtale og honorar til kunstnerne som stiller ut ved institusjoner som mottar offentlig støtte, uavhengig av om finansieringen er statlig, kommunal eller fylkeskommunal/regional, samt innføre rapporteringsplikt for institusjonene.
- Tilrettelegge for inngåelse av kollektive avtaler for honorar ved offentlig finansierte visningssteder..

1.3 UTSTILLINGSVEDERLAG

- Inngå avtale for utstillingsvederlag for alle institusjoner som mottar offentlig støtte, uavhengig av om finansieringen er statlig, kommunal eller fylkeskommunal/regional.
- Innføre sentral forvaltning, ved en forvalterinstitusjon, som vil garantere at kunstnere får betaling, samt innføre rapporteringsplikt for institusjonene.
- Endre grunnlaget for beregning av vederlag ut ifra et likelønnsperspektiv, tilpasset dagens kunstneriske praksiser.

1.4 OFFENTLIGE KUNSTOPPDRAK

- Innføre krav til alle regioner om at minimum 1 prosent av det totale investeringsbudsjettet skal gå til offentlig kunstoppdrag og innkjøp av kunst av nålevende kunstnere.
- Utrede muligheten for momskompensasjon for utgifter knyttet til KORO-oppdrag.
- Innføre økte honorarsatser for kunstkonsulenter basert på ansiennitet.

1.5 VEDERLAG FOR BRUK AV ÅNDSVERK I DIGITALE TJENESTER

- Utrede mulighetene for kollektive vederlagsordninger for bruk av kunstneres åndsverk på digitale plattformer.

1.6 INNKJØP TIL OFFENTLIGE MUSEER OG SAMLINGER

- Styrke og øke innkjøp av samtidskunst, samt utarbeide nasjonale mål for innkjøp av kunst av nålevende kunstnere ved de nasjonale og de regionale museene.
- Opprette nasjonalt kunstnerstyrt innkjøps fond.

1.7 INTERNASJONALISERING

- Etablere internasjonal prosjektstøtte forvaltet av OCA.

1.8 BASISFINANSIERING OG FLERÅRIG PROSJEKTSTØTTE

- Etablere ny basisfinansiering og flerårig prosjektstøtte for visuell kunst, forvaltet av Norsk kulturråd.

1.9 ENTREPRENØRSKAPSKOMPETANSE

- Styrking og utvidelse av Kunstnerassistentordning
- Styrke arrangørstøtten som en nasjonal ordning forvaltet sentralt av Norsk kulturråd.

1.9 INFRASTRUKTUR OG RAMMEVILKÅR

- Legge til rette for og bidra til finansiering av kunstnerboliger, basert på UKS' forslag til kunstnerboliger med atelier og fellesverksted, i de største byene i Norge.
- Tilskudd til etablering av regionale kunstnerstyrte produksjons- og kompetansesentre.
- Etablere nasjonale lånegarantier og investeringstilskudd for kunst og kulturaktører.
- Innføre substansielle prosjektmidler for DKS produksjoner.
- Øke bruken av visuell kunst i DKS. Definere nasjonalt mål om at alle skoler i Norge skal tilby hver elev minimum fire visuell kunst produksjoner i løpet av grunnskolen (2 på barneskolen og 2 på ungdomsskolen)

2. Armlengdes avstand og maktspredning

Det er avgjørende for den frie og mangfoldige kunsten at det opprettholdes en tydelig armlengdes avstand mellom politiske interesser og de institusjoner, fagråd og komiteer som foretar de kunstfaglige vurderingene. Dette er prinsipper som UKS er sterke tilhengere av.

Men det er overraskende og urovekkende at det i kulturmeldingen signaliseres at armlengdes avstand prinsippet også skal omfatte det som omtales som *organiserte interesser*.

«Armlengdesprinsippet handler ikke berre om å sikre ein nødvendig avstand til politiske interesser. Det handler òg om å sørge for at organiserte interesser ikkje påverkar utøving av det frie kunst- og kulturfaglege skjønnet.»⁶

UKS finner ingen vektige eksempler eller forklaringer som tydeliggjør hva eller hvem de organiserte interessene menes å omfatte, eller hvordan disse skulle påvirke utøvelsen av frie kunstfaglige vurderinger.

UKS er på samme tid bekymret for at dette i realiteten er et signal om en ønsket omkamp knyttet til kunstneres oppnevning til stipendkomiteene. Denne saken har blitt grundig diskutert i flere runder, og det har ikke kommet noen avgjørende argumenter for hvorfor man skal endre kunstneres oppnevning til stipendkomiteene. Det er derimot mange argumenter for hvorfor man bør opprettholde kunstneres oppnevning til stipendkomiteene. Og det er knyttet til nettopp *maktspredning, demokrati, ytringsfrihet*.

Ytringsfrihet. I rapporten «Når kunstnere vurderer ytringsfrihet i Norge (2014)», sier hele 83 prosent av kunstnerne at de ikke ser noen positive fordeler med at kunstnerorganisasjonenes innflytelse svekkes. I rapporten kan man også lese at kunstnerne mener at nettopp organisasjonenes innflytelse på stipendkomiteene er en av de fire viktigste kulturpolitiske faktorene for å sikre kunstnerisk ytringsfrihet.

Demokrati og maktspredning. Det sier seg selv at om man flytter oppnevningen av stipendkomiteen fra 29000 kunstnere og deres demokratiske organisasjoner til et departements oppnevnt utvalg på 5 personer (Utvalg for Statens kunstnerstipend) så vil det føre til maktkonsentrasjon. Maktkonsentrasjon tett opp til de politiske interesser.

Hvordan utvalget for Statens kunstnerstipend skal kunne foreta en faglig fundert overprøving av sammensetningen av 24 forskjellige komiteer med vidt forskjellige faglige særpreget er også vanskelig å kunne forstå.

Vi må kunne være trygge på at kunsten som finansieres av fellesskapet velges basert på solide faglige vurderinger i demokratiske og transparente systemer av et mangfold av fagfolk med høy tillit blant kunstnerne. Det sikres av kunstnerorganisasjonene.

Forslag til merknad:

Familie- og kulturkomiteen mener at det er avgjørende å opprettholde kunstneres oppnevning til stipendkomiteene i kunstneres demokratiske organisasjoner, og at kunstnere skal benyttes i alle utvalg og komiteer som foretar faglige vurderinger, innstiller og oppnevninger.

⁶ Meld. St. 8 (2018–2019) Kulturens kraft — Kulturpolitikk for framtida s. 37

3. Regionreformen: Oppgavefordeling på kulturområdet

Utredningen som fulgte kulturmeldingen, om oppgave- og ansvarsfordeling mellom forvaltningsnivåene på kulturfeltet, viser at deler av kulturfeltets innspill har blitt lyttet til. Flere av forslagene som forelå i Hagen-utvalgets anbefalinger har blitt revurdert, og utredningen viser jevnt over en større forståelse for hvordan oppgaver faktisk løses på kulturfeltet.

Dessverre viderefører utredningen fortsatt tanken om at noe *må flyttes*, og det kan virke som om den opplagte konklusjonen — *at det ikke er hensiktsmessig å fragmentere og flytte oppgavene på kulturområdet til regionene* — har vært uaktuell av andre grunner enn av hensyn til forsvarlig, effektiv og hensiktsmessig forvaltning på kulturfeltet.

UKS vil på det sterkeste advare mot å flytte oppgaver som i dag ligger til Norsk kulturråd til et annet forvaltningsnivå.

Det er helt avgjørende for kulturfeltet at Norsk kulturråd foretar vurderinger og tildelinger med et helhetlig nasjonalt blikk, med tydelig armlengdes avstand fra bevilgende myndigheter og av fagutvalg bestående av fagfeller som jevnlig byttes ut – for å opprettholde tilliten mellom kunstnere og de som foretar faglige vurderinger. Dette er ikke en oppgave som vil kunne bli løst på en tilfredsstillende måte på et regionalt forvaltningsnivå, blant annet fordi det vil føre til for kort avstand mellom søker og tilskudds giver.

Det vil også føre til økt byråkratisering av feltet, en endring som vil trekke resurser vekk fra kunstnerne – de utøvende og skapende – og inn i topptunge byråkratiske prosesser. Kombinert med Kulturmeldingens konklusjon om å ikke øke bevilgningen til kulturfeltet er det klart at en slik prioritering vil føre til en alvorlig og faktisk svekking av kunstnerøkonomien.

Den UKS-initierte arrangørstøtteordningen (tidl. Støtte til kunstnerdrevne visningssteder) er et konkret eksempel på tiltak som har hatt betydelig positiv virkning og som vil svekkes hvis den foreslåtte regionaliseringen av kulturrådet gjennomføres.

Arrangørstøtteordningen har muliggjort at unge kunstnere og kuratorer over hele landet har kunnet initiere selvorganiserte visningsprosjekter av høy kvalitet, uavhengig av hvor de bor. For at et slikt tiltak skal kunne forvaltes forsvarlig med hensyn til kvalitet, variasjon og spredning – over hele landet – er det helt avgjørende at vurderingene blir foretatt med et nasjonalt helhetsblikk. Det handler om å kunne treffe de selvorganiserte prosjektene der de skjer, når de skjer.

Når det nå, slik vi oppfatter det, argumenteres for at nettopp ordninger som arrangørstøtten bør få en sterkere lokal/regional forankring er det nødvendig å si: Stopp en halv!

«For å vareta et nasjonalt perspektiv, samtidig som det i større grad legges til rette for utvikling ut ifra lokale og regionale forutsetninger og behov, kan det være et alternativ å tydeliggjøre en ansvarsdeling mellom staten og fylkeskommunene.

(...)

Såfremt det ikke stilles absolutte krav om finansiering som binder opp kommuner og fylkeskommuner, kan praksisen med å vektlegge lokal og regional med finansiering som ett av flere vurderingskriterier for støtte, være et hensiktsmessig virkemiddel for å sikre lokal forankring»⁷

⁷ Oppgavefordeling på kulturområdet (2018), s75

Å skulle vektlegge at kunstnere og arrangører først skal få tilslag på finansiering eller forankring lokalt vil gjøre prosessen mer byråkratisk og sårbar for lokale prioriteringer. Det er ikke formålstjenlig.

-

UKS mener generelt at staten, som nasjonens høyeste forvaltningsnivå, har et særskilt ansvar for kunstpolitikken.

Nasjonale og statlige helhetsgrep vil bidra til god oppgaveløsning som sikrer tydelig armlengdes avstand mellom bevilgende myndigheter og de som utfører de faglige vurderinger. Dette bidrar også til faglig forankring og forståelse i alle forvaltningsledd.

Forslag til merknad:

Familie- og kulturkomiteen ser ingen behov for å flytte oppgavene som ligger til Kulturrådet. Det gjelder både forslag om å flytte ansvar til et regionalt forvaltningsnivå, og forslag om at det skal legges til krav om regional eller kommunal støtte/forankring som en del av vilkårene for å oppnå støtte fra kulturrådet.

-

Vennlig hilsen

Ruben Steinum
UKS styreleder

Om Unge Kunstneres Samfund

UKS er en landsdekkende fagorganisasjon for profesjonelle kunstnere og et visningssted for samtidskunst med lokaler i Oslo. UKS har 700 medlemmer og er den største fagorganisasjonen tilknyttet Norske Billedkunstnere (NBK).

Institusjonen ble stiftet av kunstnere for kunstnere i 1921, og har siden etablert seg som et av Norges viktigste visningssteder for samtidskunst, og pådriver for å styrke kunstneres faglige, sosiale, økonomiske og ideelle interesser.